

U povodu 50-e godišnjice smrti inž. Dragutina Mandla (1892.-1959.)
ZBIRKA MEDALJA I PLAKETA INŽ. DRAGUTINA MANDLA¹
– presjek povijesti hrvatskog medaljerstva

Zbirka inž. Dragutina Mandla ponajprije je sustavni skup ostvarenja hrvatskoga medaljerstva od polovice 19. do polovice 20. stoljeća. Ta medaljerska ostvarenja odnose se na Hrvatsku ili su ih izradili domaći autori. Dragutin Mandl bio je aktivni član Hrvatskoga numizmatičkoga društva, u kojem je održao i predavanje o tehnici izrade medalja i plaketa, samo dva mjeseca prije smrti, 27. travnja 1959. Neumorno i pedantno prikupljao je medalje, plakete i značke te podatke o njima. Rezultat cjelokupnoga njegova sabiračkog i znanstvenog rada na području medaljerstva reprezentativna je zbirka, nezaobilazna za znanstvenu obradu hrvatske medaljerske umjetnosti. Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla ima više od tri tisuće predmeta. Dvije su trećine predmeta u zbirci medalje i plakete, a ostalo su značke (najveći broj), kovanice, ordenje i žetoni. U zbirci su lijevani i kovani predmeti. Uglavnom su izrađeni od raznih kovina, najviše od bronce, ali ima i posrebrenih, pozlaćenih, emajliranih, izrađenih od aluminija, olova, tombaka, bijele kovine, ratne kovine. Rjeđe su oblikovani u nemetalima, primjerice u sadri ili bjelokosti. Ima reduciranih i nereduciranih medalja, a i matrica. Mnogi su predmeti zastupljeni u više inačica, ali razlikuju se načinom izvedbe, veličinom, materijalom ili vrstom, bojom patine.

Zbirka je prikaz i presjek povijesti hrvatskoga medaljerstva. U Zbirci su zastupljeni radovi iz svih razdoblja: od baroka i historicizma preko secesije, novih realizama, sve do 1959. Nedostaju samo najraniji radovi iz razdoblja renesanse. Zbirka kao cjelina ima iznimnu povijesnu i umjetničku vrijednost i sadrži djela koja pripadaju vrhunskim ostvarenjima hrvatskoga medaljerstva.

Moderna galerija u Zagrebu udomljava Zbirku inž. Dragutina Mandla gotovo četiri desetljeća. Memorijalnom izložbom i katalogom u povodu 50-e godišnjice smrti inž. Dragutina Mandla Zbirku je prvi put zasebno predstavila javnosti. Zbirka je gotovo potpuno obrađena. Preostaje još osigurati prikladan smještaj predmeta i učiniti Zbirku stalno dostupnom stručnoj i široj javnosti. Time će obveza prema hrvatskom medaljerstvu i inž. Dragutinu Mandlu biti ispunjena.

Dragutin Mandl rođen je u Zagrebu 4. travnja 1892. U Beču je 1919. diplomirao elektrostrojarstvo. Bio je priznati međunarodni stručnjak za javni gradski prijevoz. Velika obnova i uspon Zagrebačkog električnoga tramvaja (ZET) počinje inženjerovim dolaskom 1920. Gotovo četiri desetljeća radio je u ZET-u i slovio za najposobnijega stručnjaka. Bio je dugogodišnji direktor ZET-a i najzaslužniji za obnovu tramvajskoga prijevoza u gradu Zagrebu između dva svjetska rata i nakon Drugoga svjetskog rata. Autor je prvih domaćih tramvajskih kola (M-22), koja su prometovala od 1922. Radio je na usavršavanju kola (M-24, 1924.), autor je također motornih kola za polijevanje ulica.²

¹ Ovaj tekst objavljen je u istoimenom katalogu, tiskanom povodom izložbe *Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla*, Moderna galerija, Zagreb, 30. travnja – 18. svibnja 2009.

² B. Bežanić, Povodom 100. obljetnice Zagrebačkog tramvaja, ZET, Zagreb, 1991.

Uz veliki profesionalni prinos zagrebačkom javnom prometu, Dragutin Mandl bio je zaljubljenik u medaljersku umjetnost, i sam je autor znakovlja Zagrebačkog električnoga tramvaja.

Izradio je dvije portretne plakete sa ženskim poprsjima, no najvrednije je njegovo kolekcionarstvo.

Prikupio je više od tri tisuće predmeta: medalja, plaketa, znački, kovanica, ordenja i žetona. To je najveća prikupljena privatna zbirka medalja i plaketa u Hrvatskoj, koju je inženjer Dragutin Mandl s ljubavlju sabirao i proučavao od 1927. do 1959.

Zbirka inž. Dragutina Mandla³ ponajprije je sustavni skup ostvarenja hrvatskoga medaljerstva od polovice 19. do polovice 20. stoljeća. Strast i ljubav za medalje i plakete poticali su Mandla, intenzivno posljednjih petnaest godina života, na stalno sabiranje i proučavanje te vrste sitne plastike. Medaljerska ostvarenja odnose se na Hrvatsku ili su ih izradili domaći autori. Bio je aktivni član Hrvatskoga numizmatičkoga društva, u kojem je održao i predavanje o tehnici izrade medalja i plaketa, samo dva mjeseca prije smrti, 27. travnja 1959. Neumorno i pedantno prikupljao je medalje, plakete i značke te podatke o njima. Rezultat cjelokupnoga njegova sabiračkog i znanstvenog rada na području medaljerstva reprezentativna je zbirka⁴, nezaobilazna za znanstvenu obradu hrvatske medaljerske umjetnosti.⁵

Dragutin Mandl pisao je o medaljerstvu u stručnim časopisima (*Numizmatika*, *Numizmatičke vijesti*). U dva navrata pisao je o zagrebačkom graveru Josipu Radkoviću.⁶ Objavio je tri priloga o Ivi Kerdiću.⁷ Pisao je i o Rudolfu Valdecu kao medaljeru.⁸ Objavio je prilog o austrijskim medaljama 17. i 18. stoljeća.⁹

Moderna galerija udomljava Zbirku četiri desetljeća. Memorijalnom izložbom i katalogom Zbirka je prvi put zasebno prezentirana javnosti.

POVIJEST I STRUKTURA ZBIRKE INŽ. DRAGUTINA MANDLA

Dokumentacija Zbirke inž. Dragutina Mandla

Postoje dvije inventarne knjige Zbirke koje je vodio Dragutin Mandl. To su dvije tvrdo ukoričene bilježnice formata A4, s vodoravnim linijama. Ispisane su rukopisom, vrlo lijepim i čitkim pisanim slovima, tintom.

Naslov je prve bilježnice **I. knjiga: Medalje, plakete, značke / Hrvatske, Slavonije i Dalmacije / Bosne i Hercegovine / (Slovenije) / Države Srba, Hrvata i Slovenaca – Kraljevine Jugoslavije / Nezavisne Države Hrvatske/ Federativne Narodne Republike**

³ Zbirka inž. Dragutina Mandla, dalje u tekstu: Zbirka Mandl ili Zbirka.

⁴ B. Zmajić, Nekrolog Dragutinu Mandlu, *Numizmatičke vijesti*, 13./1959., str. 31.

⁵ V. Zlamalik, Memorijal Ive Kerdića, Osijek – Zagreb, 1980., str. 8.

⁶ D. Mandl, Graverski rad Josipa Radkovića, *Numizmatičke vijesti*, 8.-9./1957., str. 15-18.

D. Mandl, Opet o Josipu Radkoviću, *Numizmatičke vijesti*, 10./1957., str. 36.

⁷ D. Mandl, 50 godina medaljerskog rada prof. Ive Kerdića, *Numizmatika*, 5./1953., str. 90

D. Mandl, Nepoznata medalja Ive Kerdića, *Numizmatičke vijesti*, 11./1958., str. 22, tab.1, sl. 15-16.

D. Mandl, Izložba Kerdićevih radova, *Numizmatičke vijesti*, 12./1958., str. 38-39.

⁸ D. Mandl, Valdec kao medaljer, *Numizmatičke vijesti*, 10./1957., str. 27-32.

⁹ D. Mandl, Oznake na austrijskim medaljama od kositra 17. i 18. stoljeća, *Numizmatika*, 5./1953., str. 113.

Jugoslavije/ (Srbije i Crne Gore). Na sljedećoj je stranici naslov *Kratice*. Slijede dvije kolumne. U lijevoj je popis kratica načina i materijala izrade, a desna kolumna objašnjava kratice za opis predmeta. Dolje je natpis s cijenom i faktorom vrijednosti. Nakon toga su stranice obilježene na vrhu godinom nabave i paginacijom u desnom kutu. Slijedi popis u tri kolumne: *Tekući broj* / ili *Redni broj* (od 146. str.), *Oznaka – opis* i cijena. U prvoj knjizi od rednog broja 1. do 4. izmjenjuju se godine: 1927., 1932., 1939. i 1940. Od 1940. nadalje slijedi popis, do 1955., na 188 stranica s 2440 rednih brojeva.

II. knjiga / (*Nastavak*) *Medalje, plakete i značke / Hrvatske, Slavonije i Dalmacije / Bosne i Hercegovine / Slovenije / Države Srba, Hrvata i Slovenaca – Kraljevine Jugoslavije / Nezavisne Države Hrvatske / Federativne Narodne Republike Jugoslavije/ Srbije i Crne Gore*, nastavlja s 1955. godinom, počinje od stranice 189. i rednog broja 2441, a završava s godinom 1959., stranicom 231. i rednim brojem 2993. Faktori cijena također su na nenumeriranoj stranici prije naslova.

Kao što se čita iz inventarnih knjiga, Zbirka je prikupljena od 1927. do 1959. Posljednji je redni broj 2993. Sadrži medalje, plakete, značke te manji broj ordenja, kovanica i žetona. Kod svakog rednog broja ide naslov, opis, signatura, način i vrsta predmeta, dimenzije u milimetrima. Ako je predmet nejednakih rubova, onda je uz dimenzije skiciran i nepravilan oblik. Za srebrne predmete navedena je i težina u gramima. Uz neke su opise oznake s brojem ili slovom *x*, te je u dnu lista naveden nastavak opisa ili objašnjenje. Negdje se objašnjava kratica u naslovu, ili se precizira opis, način izvedbe, ili se navodi izvor nabave.¹⁰

Postoji i treća bilježnica, također formata A4, tvrdo ukoričena, s vodoravnim linijama. Bez naslova je i paginacije. Iako nema naslova, po koncepciji je ***kazalo imena i pojmova*** koje sadrži Zbirka. Kazalo je ručno rađeno, ali s tehničkom preciznošću. Ispisano je tintom, s rezanim vanjskim rubovima stranica. Svaka treća stranica (ponegdje i više) malo je manje rezana, i na njima su zalijepljena slova po abecednom redu. Izmjenjuju se bijela slova na crvenoj i plavoj pačetvorini, od A do Ž, s imenom ili pojmom i kataloškim brojem.¹¹

Dio su dokumentacije Zbirke i kartice s naslovom ***Signature na medaljama i novcima Jugoslavije***. To su listovi tehničkog papira¹² rezani na dimenzije 75 x 125 mm, složeni po abecednom redu, pisani tintom tehničkim slovima.

Obrada Zbirke inž. Dragutina Mandla

Nakon rada komisije za procjenu zbirke medalja pok. inž. Mandla¹³ 1968., Zbirka je otkupljena od njegova nasljednika, inž. Zdenka Gašparca, za Modernu galeriju u Zagrebu 1971.¹⁴, zalaganjem Hrvatskog numizmatičkoga društva.

¹⁰ Npr. predmeti otkupljeni iz Zbirke Ivanac (kolekcionar Matija Ivanac).

¹¹ Kazalo nije sveobuhvatno, odnosno nije dovršeno. Nedostaje dosta imena i pojmova, a i kataloških brojeva.

¹² Sekundarno rabljen papir s tehničkim nacrtima na poledini. Kartice nisu sveobuhvatne, iako se ponegdje uz signature navode zanimljiva opažanja.

¹³ *Izvještaj o radu komisije za procjenu zbirke medalja pok. ing. Mandla od 12. XII. 67. do 31. I. 1968. g.*, u potpisu: prof. Vinko Zlamalik, dr. Ivan Bach, Rudolf Dušić, Zdenka Dukat.

¹⁴ Račun na osnovu *Ponude za otkup zbirke medalja pok. ing. Mandla od Zdenka Gašparca*, Dvorničićeva 16, Zagreb, 06.07.1971 (ur. broj: 43/14-71, 08.07.1971). Zbirka je otkupljena za 200 000 dinara.

Iz Zbirke Mandl najvećim brojem predmeta za izlaganje koristio se prof. Vinko Zlamalik (1922. – 1991.), i to dva puta. Po broju ustupljenih eksponata na izložbi *Medalja u Hrvatskoj* (Zagreb, 1964./65.)¹⁵ prednjačili su predmeti iz Zbirke Mandl. Na izložbi *I. memorijala Ive Kerdića*¹⁶ (Zagreb – Osijek, 1980.) prof. Vinko Zlamalik donosi pregled *Osamdeset godina hrvatskog medaljerstva* (1900. – 1980.), samo hrvatskih autora, ponovno koristeći se bogatstvom građe Zbirke Mandl.¹⁷

Rad na sustavnoj obradi Zbirke inž. Dragutina Mandla započinje 2002., kad je uspostavljena Zbirka medalja i plaketa u Modernoj galeriji, i imenovan kustos Zbirke. Od tada se intezivno radi na stručnoj obradi i katalogizaciji predmeta.¹⁸

Rezultat dotadašnjega neobrađivanja i zanemarivanja Zbirke, između ostaloga, teško je identificiranje velikoga broja predmeta, koji su ostali bez ikakvih oznaka. Svi obrađeni predmeti prvo su se morali identificirati, potom detaljno obrađivati. Nakon toga predmeti su stavljeni u omotnice s ispisanim identifikacijskim brojem / inventarnim brojem, manji u kartonske kutije, a onda su odloženi u ormare.¹⁹ Od prvotnoga smještaja Zbirke, postoji 21 kartonska mapa,²⁰ neke od njih s naslovima: *Rudolf-Stefanija, Franjo Josip I, Srbija – kralj Petar I, Srbija – Društva, ličnosti, I. svj. rat, Srbija Kneževina, Srbija – Petar I, Srbija – Kraljevina, Obrenovići, Nadbiskupija zagrebačka – kongresi i dr., B. Havas, Turski ratovi, Crna Gora, Gospa – Trsatska, Sinjska, Marija Bistrička*. Postoje i tri uložnice za značke, od kartona, presvučene zelenom tkaninom, s kružnim udubljenjima za značke. Također postoji 31 komad drvenih uložnica, dimenzija 265 x

¹⁵ Vinko Zlamalik, *Medalja u Hrvatskoj*. I. republička izložba hrvatskih medalja i plaketa, Numizmatičko društvo Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 18. XII. 1964. – 10. I. 1965.

¹⁶ *I. Memorijal Ive Kerdića*, 1980., bio je zajednički izložbeni program Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku i Strossmayerove galerije starih majstora u Zagrebu. Tri godine poslije, 1983., slijedi 2. trijenale hrvatskog medaljerstva i male plastike – *Memorijal Ivo Kerdić*, koji do danas uspješno organizira Galerija likovnih umjetnosti u Osijeku.

¹⁷ *L. Roje-Depolo, Vesna Mažuran-Subotić, Ivo Kerdić*. Retrospektivna izložba, Gliptoteka HAZU, Zagreb, 21. prosinca 1993. – 21. siječnja 1994. (Dopis Gliptoteke HAZU Modernoj galeriji za posudbu umjetnina za retrospektivu Ive Kerdića, s popisom traženih djela; ur. br. 48/1, 14. XII. 1993.) U 2007. nekoliko medalja i plaketa iz Zbirke Mandl izloženo je na izložbi *Antun Augustinčić. Medalje, plakete, crteži* u Klanjcu te na retrospektivnoj izložbi *Robet Frangeš Mihanović* u Galeriji Klovičevi dvori u Zagrebu. Nekoliko djela *Viktora Bernfesta* izloženo je na izložbi u povodu 30. godišnjice smrti, održanoj 2008. u Muzeju Brodskog Posavlja u Slavanskom Brodu. Pojedina djela Ive Simonović-Despić, Rudolfa Spieglera i Mile Wod izložena su na izložbi u povodu 100. godišnjice ALU, *Od zanosa do identiteta. Prvi profesori i prvi učenici Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu*, održane u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 2008.

¹⁸ U skladu sa zatečenim mogućnostima, prvo samo u računalnom programu *Microsoft Office Word*, u kojem je obrađeno 1467 muzejskih jedinica. Muzejski program M++ nabavljen je 2005. te se 1467 kataloških jedinica moralo prebaciti u M++. U međuvremenu se u M++ nastavila obrađivati ostala građa iz Zbirke medalja i plaketa Moderne galerije, pa tako i Zbirke Mandl. U ljeto 2008. profunkcionirao je i program *mmedije* M++, i od tada se unose i slike uz digitalne zapise obrađenih predmeta (najviše s pomoću skenera, a veći formati medalja i plaketa snimaju se digitalnim fotoaparatom te se digitalni zapis prebacuje u *mmediju*). Do sada je u M++ obrađeno 2408 predmeta iz Zbirke Mandl, i ostalo je za obradu oko 600 popisanih komada, uglavnom značaka nepoznatih autora.

¹⁹ Za prikladan smještaj potrebno je u skoroj budućnosti nabaviti nužnu opremu u obliku posebnih ormarića i posmičnih polica, i to ponajprije radi zaštite predmeta, ali i mogućnosti šireg uvida u veliko bogatstvo koje sadrži Zbirka, osobito zbog toga što se Zbirka zbog opsega nikada neće moći odjednom prezentirati javnosti te je nužno omogućiti primjeren uvid u njezinu građu.

²⁰ Format A4, za mape su upotrijebljena pakiranja *karbon-papira*.

415 mm²¹, dna presvučena zelenom ili tamnocrvenom tkaninom, uglavnom za smještaj medalja i plaketa. Još je jedna drvena kutija s medaljama, plaketama i značkama, te dvije kartonske kutije, uglavnom sa značkama. Određeni broj značaka lijepljen je na bakelitne pačetvorine. Sačuvan je manji broj originalnih kutija za medalje.

Sadržaj Zbirke i stilske odrednice

Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla ima više od tri tisuće predmeta. Dvije su trećine medalje i plakete, a ostalo su značke (najveći broj), kovanice, ordenje i žetoni. U Zbirci su lijevani i kovani predmeti. Uglavnom su izrađeni od raznih kovina, a najviše od bronce, ali ima i posrebrenih, pozlaćenih, emajliranih, izrađenih od aluminijske, olova, tombaka, bijele kovine, ratne kovine. Rjeđe su oblikovani u nemetalima, primjerice u sadri ili bjelokosti. Ima reduciranih i nereduciranih medalja, a i matrica. Mnogi su predmeti zastupljeni u više inačica, ali razlikuju se načinom izvedbe, veličinom, materijalom ili vrstom, bojom patine.

Prikupljena građa odnosi se ponajviše na domaću povijest i umjetnost od polovice 19. do polovice 20. stoljeća.

Radovi su posvećeni zbivanjima iz burne vojne i političke povijesti, i odraz su kulturnih, ekonomskih, sportskih, vjerskih i ostalih društvenih događaja. Rađeni su za ustanove, društva, vladarske obitelji, znamenite ličnosti. Svjedoci su dinamičnih i raznovrsnih prilika u tih stotinjak godina: u gradu Zagrebu, Hrvatskoj, u susjednim južnoslavenskim zemljama (Slovenija, Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija) i ostalim zemljama s kojima smo bili povezani (Austrija, Mađarska, Italija, Francuska, Njemačka, Češka).

U kontekstu vrednovanja hrvatske medaljerske umjetnosti valja imati na umu povijesne činjenice, isprepletanje kultura, država, promjene vlasti i ostale društvene događaje. To vrijedi za umjetnost općenito, a osobito za ovu granu kiparske discipline, zbog namjene medalje kao povijesne počasnice, načina odavanja priznanja osobi, događaju ili djelu koji zaslužuju povijesno vrednovanje. Pod hrvatsko medaljerstvo ubrajamo medalje koje su radili domaći autori i medalje stranih medaljera koje se odnose na Hrvatsku.²²

Povijest medaljerstva u Hrvatskoj počinje s dvama našim medaljerima u **razdoblju renesanse**, koje je i stvorilo medalju kao zasebnu skulptorsku disciplinu. Pavao Dubrovčanin od 1447. djelovao je Italiji, a 1460. i u Dubrovniku. Franjo Vranjanin radio je kao medaljer u Italiji i Francuskoj u drugoj polovici 15. stoljeća.²³

Medaljerske radove do kraja 19. stoljeća izrađivali su strani medaljeri, a od polovice tog stoljeća i domaći kovničari i graveri. Znatno dio Zbirke sačinjavaju ostvarenja stranih medaljera koji su obrađivali teme vezane za hrvatske kulturno-povijesne događaje. Također, dio građe obuhvaća i šira područja te oslikava kulturne i društveno-političke prilike u kojima su medalje i plakete nastajale, i pod čijim su ozračjem prikupljane.

²¹ Odstupanja +/- 2-3 mm.

²² B. Mesinger, Medaljer Damir Mataušić, Zagreb, 1988.

²³ O povijesti hrvatskoga medaljerstva vidi u: N. Todorović, Jugoslovenske i inostrane medalje, Beograd, 1964.; V. Zlamalik, Medalja u Hrvatskoj, Zagreb, 1964., Hermine Görlicke Lukić, Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije, Osijek, 1993.

Razdoblje baroka

U Zbirci je **najstarija medalja** Giovannija M. Hameranija, *Livius Odescalchi – Vojvoda Srijemski*, 1689. (MG 2892-846, **slika 1.**)²⁴. Nakon toga slijede dvije medalje iz 18. stoljeća, vezane za bogatu i dugotrajnu kovničarsku djelatnost Dubrovačke Republike. Paolo Lonciaries izradio je najstariju sačuvanu medalju na slavenskom jugu u povodu *Polaganja temelja crkve sv. Vlaha u Dubrovniku*, 1707. (MG 2892-1516, MG 2892-1517). Drugu medalju naručila je carica Marija Terezija u povodu *Prijenosa ruke sv. Stjepana iz Dubrovnika u Budim*, 1771., rad nepoznatog autora (MG 2892-1072). Dubrovačka kovnica zauzima primarno mjesto u povijesti hrvatskoga medaljerstva, neprekidno je radila od 1337. do 1803.

Slika 1.

Historicističke medalje u Zbirci Mandl

Strani majstori

Tek polovicom 19. stoljeća, na valovima buđenja nacionalne svijesti i hrvatskoga narodnoga preporoda, medaljerski radovi u Hrvatskoj postaju iznimno popularni. Pod utjecajem europskih stilskih kretanja, osobito iz Austrije, i u nas je procvala ta disciplina, koja je trebala zadovoljiti sve veću potrebu za dodjelom raznih priznanja i obilježavanjem događaja od nacionalne važnosti. U medalju kao povijesnu počasnica utisnuta su slavna vremena. Njome su obilježena sva društvena događanja: vojne parade, posjeti suverena, nagrade u povodu izložbi i natjecanja, jubilarni, komemorativni i memorijalni datumi.

Prva medalja na hrvatskom jeziku nepoznatoga je autora, *Hrvatska školska nagradna medalja*. 1841. (MG 2892-2414).

Od nepoznatih autora,²⁵ u Zbirci se još nalazi negativ i pozitiv pečata *Prve hrvatske štedionice*, 1846. (MG 2892-1074; MG 2892-1075, s prikazom Sv. Marka i natpisom te tzv. *Ulaznica za Hrvatski sabor* (MG 2892-1076; MG 2892-1077), u obliku žetona,

²⁴ Autor fotografija uz tekst: Goran Vranić.

²⁵ U Zbirci se nalazi oko tisuću djela nepoznatih autora. Neka se odnose na Hrvatsku, a neka na susjedne zemlje.

na aversu s grbom Zagrebačke županije,²⁶ a na reversu s dvije ruke koje se rukuju i s natpisom CONCORDIA.

U burnim zbivanjima 1948./49. **ban Josip Jelačić** vojnim je i političkim djelovanjem izazvao divljenje suvremenika i postao popularni lik na većem broju medalja, a autori su vrhunski umjetnici. Portretni prikazi na aversu realistično su izvedeni, a reversi imaju sva obilježja historicističkoga stilskog razdoblja. Njemački medaljer **Thomas Rabausch** autor je medalje *Pad Beča i pobjeda kod Schwechta*, 1848. (MG 2892-1470), s poprsjem bana Josipa Jelačića na aversu, i dvojnih portreta na medalji *Ban Josip Jelačić i maršal Alfred Windischgätz*, 1849. (MG 2892-1473). Praški medaljer **Wenzel Seidan** također donosi banov portret na *Jelačićevoj spomenici Slovenske lipje u Pragu*, 1848. godine (MG 2892-1474, **slika 2.**). Od bečkih medaljera, **Konrad Lange** izvodi skupni portretni prikaz sastanka s *Franjom Josipom I. u Olmoucu*, 1848. (MG 2892-2005) te posebno medalju *Ban Josip Jelačić*, 1849. (MG 2892-1468). Elegantno poprsje izveo je **Demetri Canzani** na medalji *Ban Josip Jelačić*, 1849. (MG 2892-1475). **Joseph Bernsee** autor je popularne medalje s prikazom banove glave, nazvane *Jelačićev forint*, 1849. (MG 2892-1477).

Slika 2.

Iz tog razdoblja mnoge su medalje stranih autora²⁷ koje se odnose se na naše krajeve i ljude.

Wenzel Seidan izradio je više društvenih spomenica i medalja istaknutih ličnosti od 1848. do 1872. Osim bana Josipa Jelačića, autor je medalja *Franjo Josip I. i Elizabeta u Zagrebu*, 1869. (MG 2892-852) i *Dobrovoljno vatrogasno društvo u Zagrebu*, 1872. (MG 2892-853).

Anton Schraff izradio je medalju *U spomen smrti Biskupa Jurja Dobrile*, 1882. (MG 2892-865).

²⁶ Zahvaljujem kolegi Borisu Pristeru iz Hrvatskoga povijesnog muzeja na sugestiji o sumnji na dosad uvriježenom nazivu ovog žetona, pogotovo što je grb na aversu Zagrebačke županije, a ne Trojedne Kraljevine.

²⁷ U Zbirci ima oko 150 djela stranih autora koja se odnose na susjedne zemlje.

Stefan Schwartz i Beck O. Fvlop rade nagradne medalje *Milenijske izložbe u Budimpešti*, Schwartz 1884. (MG 2892-920) i O. Fvlop 1896. (MG 2892-921). Brojne takve medalje s iskovanim imenima podijeljene su mnogim našim institucijama i ličnostima i mnoge se nalaze u Zbirci Mandl.

Fridrich Leisek izradio je medalju *Gospodarsko – šumarske izložbe u Osijeku*, 1889. (MG 2892-915)

Josef Christlbauer gravira medalje *Povodom posvećenja đakovačke katedrale*, 1882. (MG 2892-867) s likom J. J. Strossmayera na aversu i *Franjo Josip I. u Zagrebu*, 1895. (MG 2892-868, **slika 3.**).

Slika 3.

A. Belada radi značku za *Hrvatsko trgovačko društvo "Merkur" u Zagrebu*, 1873. (MG 2892-860), medalju *Povodom 300. godišnjice bitke kod Siska*, 1893. i plaketu za *Masonsku ložu "Budnost" u Osijeku*, 1900. (MG 2892-862).

Johann Neuberger radi medalju *Plivačko natjecanje u Opatiji*, 1895. (MG 2892-953).

Domaći kovničari i graveri

Za Jelačićevo razdoblje vezuje se i osnutak Zagrebačke kovnice (1848.). Kovnica nije dugo djelovala, ali stvorene su društvene i ekonomske prilike za otvaranje graverskih radionica. Prvu takvu specijaliziranu radnju imao je u Zagrebu **Franjo Kares** polovicom 19. stoljeća. Više nije bilo potrebno da domaće narudžbe rade samo strani umjetnici, nego će niz Karesovih tehnički dotjeranih spomenica dokumentirati gospodarska, politička i kulturna zbivanja u Hrvatskoj. Najbolju medalju napravio je za svečani posjet *Franje Josipa I. i Elizabete u Hrvatskoj* 1869. (MG 2892-857, **slika 4.**). Medalje *Gospodarska izložba u Zagrebu*, 1864. (MG 2892-854), *Proglašenje Senja slobodnim gradom* 1872. (MG 2892-855) i *Druga učiteljska skupština u Petrinji*, 1874. (MG 2892-859) radi sa shematiziranom kompozicijom grba na aversu i natpisa na reversu.

Karesov učenik i nasljednik bio je **Josip Radković**. Svoju radnju otvorio je 1881., a od 1910. do 1918. vodi je njegov sin Mirko. Produciraju niz solidno izvedenih medalja. Neke su od medalja s Radkovićevim potpisom: *Gospodarska izložba u Zagrebu* 1881.

(MG 2892-876), *Dolazak nasljednika nadvojvode Rudolfa i njegove žene Stefanije u Zagreb i na velike vojne vježbe u Hrvatskoj 1888. godine* (MG 2892-875, **slika 5.**), *Treća posjeta Franje Josipa Zagrebu 1895.* (MG 2892-899). Radković je izradio mnogo prigodnica za razna društva, a osobito vatrogasne medalje. Mnoge od njih nije signirao.

Slika 4.

Devedesetih godina 19. stoljeća medalje izrađuju i zagrebački obrtnici **Josip Engelsrath** i **Ignat Justitz**. Zagrebački zlatar Engelsrath izrađuje medalju *Otvorenje Starčevićeva doma*, 1895. (MG 2892-909). Justitz je vlasnik Prve zagrebačke tvornice štambilja i rezbarstva, osnovane 1897. Njegova djelatnost proteže se do kraja Prvoga svjetskog rata, a u Zbirci su medalje: *Pjevačko društvo "Kolo"*, 1902. (MG 2892-307), *Prvi svesokolski slet u Zagrebu* (MG 2892-308), *Hrvatsko-slavonska gospodarska izložba* (MG 2892-309), *Gjuro Stjepan Deželić* (MG 2892-311) iz 1906. godine i *Vojno veteransko društvo*, 1907. (MG 2892-315).

Slika 5.

U Varaždinu je od 1896. vrlo aktivno graversko i medaljersko poduzeće **Franje Sorlinija**, koji radi sa sinom Valterom do 1946.²⁸ Izrađuju medalje za vatrogasna društva

²⁸ IKOM – Industrijska kovnica Orešković Marko u Zagrebu osnovana je 1946. spajanjem kovnica Griesbach i Knaus, Teodora Krivka iz Zagreba i kovnice Sorlini iz Varaždina.

u Novskoj, Brodu na Savi, Ivankovu, Ogulinu, Zaprešiću, Novoj Gradiški, Karlovcu, Požegi, Bjelovaru, Bregima Posavskim od 1912. do 1926. Velik je broj nesigniranih vatrogasnih medalja. Neke s potpisom su *50. godišnjica dobrovoljnog vatrogasnog društva u Zagrebu*, 1921. (MG 2892-820) i *50. godišnjica dobrovoljnog vatrogasnog društva u Dakovu*, 1922. (MG 2892-825). Radi i medalju *Vojno veteransko društvo*, 1912. (MG 2892-811) i značke *Hrvatski radiša*, 1920. (MG 2892-817) i *Zagrebački zbor*, 1922. (MG 2892-841) te *20 godina hrvatskog sokola u Varaždinu*, 1923. (MG 2892-1789).

U Osijeku je djelovao majstor medalje *Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Osijeku*, 1906. (MG 2892-1130) sa signaturom **W.H.**

Medalje domaćih kovničara i gravera korektni su zanatski proizvodi. Na aversima su realistični prikazi portretnih ličnosti, mahom u profilu, ili pak karakteristični prizori pojedinih događaja, kao što su zgrade ili životinje ili rekviziti specifični za određena društva (pjevačka – lira, vatrogasna – kaciga). Na reversu su najčešće prikazani nacionalni simboli, kao što su grbovi hrvatskih zemalja i gradova pod kraljevskom ili carskom krunom, ili dekorativni monogrami, s posvetnim natpisom ili samim natpisom. Najbolje zastupaju historicistički stilski izričaj uravnoteženim odnosom prikaza i pisma ostvarenih u jednostavnom idejnom sadržaju djela.

Međutim, u medaljerstvu jednom prihvaćena obilježja stila dulje se zadržavaju te se preklapaju s novim likovnim umjetničkim smjerovima, zbog toga što medalja nastaje unutar čvrsto zadanih odrednica, a te se determinante sporo mijenjaju. I na početku dvadesetoga stoljeća izrađuju se medalje s historicističkim utvrđenim rasporedom i formom.

Secesija

Tako je bilo i sa secesijom, koja se provlači hrvatskim medaljerstvom sve do tridesetih godina 20. stoljeća. Secesija je i stvorila drukčiji oblik – plaketu.

U Zbirci Mandl ima mnogo ostvarenja iz tog razdoblja. U velikom broju zastupljena je poznata švicarska tvrtka **Huguenin Frères** iz Le Locla, specijalizirana za izradu satova, nakita, medalja i plaketa, utemeljena 1865. U njoj je izrađen velik broj naših sportskih i društvenih medalja.

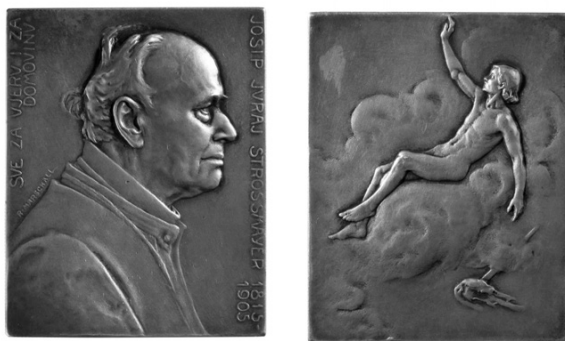
Louis Bottee 1889. (MG 2892-939) i **Jules Clement Chaplain** 1900. (MG 2892-942) izrađuju nagradne medalje za *Svjetsku izložbu u Parizu*, koje su dodjeljivane mnogima u Hrvatskoj, i ima ih dosta u Zbirci, s ugraviranim imenima.

Franz Xaver Pawlik i **Anton Schraff** surađuju na izradi dvostrane plakete *Benjamin Kallay*, 1903. (MG 2892-959, MG 2892-960).

Rudolf Marschall radi plaketu *Josip Juraj Strossmayer*, 1905. (MG 2892-298, slika 6.) i medalju *Austrijsko-jadranska izložba u Beču*, 1913. (MG 2893-299).

General Borojević bio je osebjuni časnik iz Prvoga svjetskog rata. Za sebe je naručivao kod bečkih gravera i kovničara, 1915./16., mnoge plakete, medalje i značke sa svojim likom, prizorima iz bitaka koje je vodio i simbolima formacija: **G. Herrmann** (MG 2892-2101), **R. Bechmann** (MG 2892-2109), kovnica **Arkanzas Gesch.** (MG 2892-2126).

Praški medaljer **Otokar Španiel** izradio je plaketu *Ivo Vojnović*, 1918. (MG 2892-979). Bio je učitelj slovenskoga medaljera Vladimira Štovička.

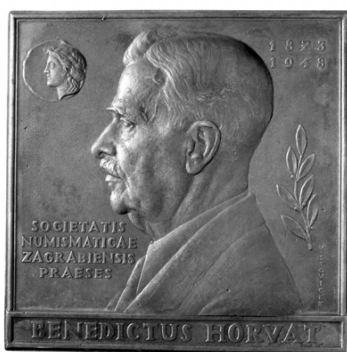

Slika 6.

Zagrebački kovničari i graveri Griesbach i Knaus, od 1920. do 1946. godine, izradili su veliki broj medalja, plaketa i znački za razna sportska i kulturna društva, gospodarske manifestacije i ostale društvene događaje (*Lovačka izložba u Zagrebu*, 1925., MG 2892-666; *Biciklistička nagrada*, MG 2892-651). Na mnogim medaljerskim ostvarenjima hrvatskih autora nalazi se žig njihove kovnice.

Slovenski medaljeri

Vladimir Štoviček portretirao je veći broj poznatih ličnosti iz Hrvatske. Čvrste su bile njegove veze sa Zagrebom i zagrebačkim medaljerima.²⁹ Izradio je plaketu predsjednika Hrvatskoga numizmatičkog društva *Benka Horvata* 1948. (MG 2892-529, **slika 7.**). U Zbirci su dobro zastupljeni i ostali relevantni slovenski medaljeri, kao što su Lojze Dolinar, Boris Pengov, Anton Sever, Stane Dremelj (Kerdičev učenik).

Slika 7.

²⁹ I. Mirnik, Zbirka medalja Berislava Kopača, Zagreb, 2005, str. 23-25.

MODERNA HRVATSKA MEDALJERSKA UMJETNOST

S poglavljem secesije započinje i bogato razdoblje hrvatske moderne medaljerske umjetnosti, odnosno autohtone hrvatske medaljerske umjetnosti.

Frangeš, Valdec, Kerdić – medalje i plakete najvećih hrvatskih medaljera s kraja 19. i iz prvih desetljeća 20. stoljeća

Kao izrazita umjetnička ostvarenja medalje i plakete u Hrvatskoj javljaju se prvi put u osvitlu secesije. Djela su to hrvatskih kipara Roberta Frangeša-Mihanovića, Rudolfa Valdeca i Ive Kerdića.

Njihove spomenice dosežu razinu suvremenog europskog medaljerstva. Valdec i Frangeš-Mihanović medalje i plakete izrađuju povremeno. Kerdić je ponajprije medaljer. Njegov opus ujedno je i okosnica povijesti hrvatskoga medaljerstva tijekom pola stoljeća.

Prvi se medaljerstvom počeo baviti **Robert Frangeš-Mihanović**, i to godine 1895., kad su iskovane njegove nagradne medalje *Bik* (MG 2892-319) i *Pastuh* (MG 2892-1729, **slika 8.**). Na njima se u malom omjeru može vidjeti ono što je obilježje Frangešova djela u velikom. A to je virtuozno prikazivanje životinja u punoj snazi, uz postizanje efekata s pomoću čvrste, ali dinamično izvedene kompozicije.³⁰

Slika 8.

Za potrebe promicanja narodnoga gospodarstva Frangeš radi i nagradne plakete u duhu secesije: *Vinogradari*, 1900. (MG 2892-321), *Orač* (MG 2892-323), *Kopač*, obje iz 1909. (MG 2892-324). Nagrađivano mu je i djelo *Hrvatski seljaci* (MG-2892-326) iz 1909. Prizori iz seljačkoga života istovremeno su i hrvatski i europski, bez natruha provincijskog ili patetičnoga.

Slobodan odnos prema kadru i motivu, s lirskom modelacijom, najbolje je realiziran u ciklusu *Četiri godišnja doba*, nastalu 1903. godine. U Zbirci ga predstavlja plaketa s jednom od četiri glave mladih djevojaka, a to je *Proljeće*³¹ (MG 2892-588). Senzibilno oblikovanje odražava se i na plaketi *Europa* iz 1908. (MG 2892-1741).

³⁰ I. Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007., 15-16.

³¹ I. Šimat Banov, Robert Frangeš-Mihanović – retrospektiva, Zagreb, 2007., 16, 132, 179.

Povijesne ličnosti na plaketama realizirane su nježnim rukopisom i meke površine: *Iso Kršnjavi*, 1902. (MG 2892-322), *Braća Radić*, 1938. (MG 2892-1907) i *Kralj Tomislav*, 1939. (MG 2892-336). Radi vrlo popularnu i u mnogo inačica izvedenu sportsku plaketu *Bacač kamena - H.A.Š.K.*, 1923. (MG 2892-332) i manje poznat *Članski znak Jašilačkog odjela Hrvatskog sokola* (MG 2892-328).

Frangješ-Mihanović otrgnuo je reljefnu malu plastiku od renesansnih i klasicističkih uzora i dodijelio joj mjesto ravnopravne umjetničke discipline, suvereno anticipirajući impresionističke i simboličke odlike i težnje nove umjetnosti.

Istančanost secesijskoga stila odlikuje plaketu iz 1905. Na aversu je Valdecov portretni prikaz *J. J. Strossmayera* – bosanskog i đakovačkoga biskupa i mecene, a na reversu je alegorijski prikaz autora Frangješa-Mihanovića *Sve za vjeru i domovinu* (MG 2892-477, MG 2892-1735).

Na njoj se na najbolji način upotpunjuju Valdec kao iznimni portretist i Frangješovo umijeće kompozicije.

Od trojice medaljera, opus **Rudolfa Valdeca** potpuno je rađen u secesijskom stilu. Izvanredan je portretist, njegove su plakete tehnološki savršeno izvedene. Od ostalih portretnih prikaza radi plakete *Antun Čuvaj* (MG 2892-484), *Dr. Mile Starčević* (MG 2892-485), *Raimund Gerba* (MG 2892-489), sve iz 1912.

Radi u plitkom reljefu, s minuciozno izrađenim dekorativnim detaljima, zavojitih linija. Ponajbolje je takvo ostvarenje plaketa *Casino*, 1911. (MG 2892-479, **slika 9**). U istoj maniri izvedeni su medalja i plaketa *Narod za svoje nemoćnike* (MG 2892-502; MG 2892-503) iz 1916., iste tematike, ali različita narativnoga prizora, posvećene stradanjima u Prvom svjetskom ratu.

Slika 9.

Medalja **Ive Kerdića** *Na tkalačkom stanu* iz 1905. (MG-2892-18) pomno je izvedena i svojevrsna je slika u bronci, a uz kasniju doradu postaje popularna kao nagradna medalja. Prvi veliki Kerdićev uspjeh jednostrana je kovana medalja *Ples Hrvata u Beču* iz 1912. (MG 2892-43), s prikazom slavenskoga kola datog u kompoziciji s mnogo

I. Šimat Banov, Robert Frangješ-Mihanović – prilog povijesti modernog hrvatskog kiparstva, Zagreb, 2005., 78, 80, 83.

A. Adamec, Hrvatsko kiparstvo na prijelazu stoljeća, Zagreb, 1999., 91, 95, 96 (plaketu naziva *Jesen*, i pojedinačno analizira likovne prizore iz ciklusa *Četri godišnja doba*).

ritma. Omiljena Kerdićeva tema Slavonke u narodnoj nošnji često se ponavlja na njegovim medaljama. Na plaketi *Prvi svesokolski slet u Zagrebu* iz 1910. (MG-2892-26) javlja se motiv lipe, koji Kerdić komponira u mnoga djela, i smatra se umjetnikovom signaturom. Plaketa *Prvi svesokolski slet u Pragu* iz 1912. (MG-2892-42) sigurne je fakture, s alegorijskim figurama. Slikovite pozadine gradova dobro su ukomponirane u drugi plan i pridonose tumačenju likovne scene.

Od kraja drugoga desetljeća 20. stoljeća u Kerdićevim medaljama i plaketama polako blijedi secesija, a sve izražajni je jači plastični izričaj. Tri medalje posvećene slikarima: *Petru Dobroviću*, 1921. (MG 2892-107; MG 2892-108, **slika 10.**; MG 2892-109; MG 2892-110), *Vilku Gecanu*, 1923. (MG-2892-116; MG-2892-117) i *Vladimiru Beciću*, 1930. (MG-2892-155; MG-2892-156) snažni su, cjeloviti portreti likovnih i psiholoških vrijednosti. Reversi tih medalja sintetizirani su u svojim simbolima. Nerazdvojni su dio i natpisi na medaljama, koji načinom izrade pridonose sveukupnoj karakterizaciji portretiranih. Iako je ostavio velik broj djela visoke stvaralačke kvalitete, te medalje pokazuju svu kreativnu snagu Kerdićeva umjetničkoga postignuća.

Slika 10.

Novi realizmi ili kipari kao medaljeri – od tridesetih do pedesetih godina 20. stoljeća

Jednom strukturalno preoblikovana medalja u secesiji zadržava se sve do tridesetih godina. Monumentalizam se isprepleće s novom stilskom pojavom koju sačinjava ikonografija glorifikacije i hiperbolizacije,³² a mijenjaju se samo predmeti simbola. Novi realizmi imenuju ukupnost monumentalnoga figurativnoga stila,³³ a figuraciji je vraćena snaga klasičnog simbola. Većina kipara u tom razdoblju izrađuje i medaljerska djela.

U duhu secesije nastaju medaljerska djela **Ivana Meštrovića** *Streljački savez Jugoslavije*, 1931. (MG 2892-341) i *Pen kongres Dubrovnik*, 1933. (MG 2892-1746, **slika 11.**).

³² B. Mesinger, Traktat o medalji, Osijek, 1987., str. 41-42.

³³ I. Reberski, Realizmi dvadesetih godina, Zagreb, 1997.

Slika 11.

Medaljska djela **Rudolfa Spieglera** pod utjecajem su Frangešova dinamizma likova i impresionističke fakture. U dobro prihvaćenom maniru prva su djela: plaketa *Svesokolski slet u Zagrebu*, 1911. (MG 2892-348) i medalja *Barun Trenk*, 1915. (MG 2892-349). Nakon toga više je sklon zaobljenoj stilizaciji oblika i glatkim površinama reljefa, kakva je medalja *Izložba stoke u Zagrebu*, 1933. (MG 2892-357, **slika 12.**). Radi i prigodne jednostrane portretne spomenice, primjerice plakete *Kralj Petar II* (MG-2892-355), *Kraljica Marija* (MG 2892-356), *Arhitekt Vjekoslav Heinzel* (MG 2892-361) i medalje *Vlatko Bratulić*, 1933. (MG 2892-358) i *T. G. Masaryk*, 1935. (MG 2892-359). Alegorija *Umjetnost* (MG 2892-1851) i prizor *Pieta* na medalji iskovanoj u povodu *1900. godišnjice Spasiteljeve smrti*, 1933. (MG-2892-346) s obilježjima su lirskog intimizma, bez obzira na velike teme.

Slika 12.

Joza Turkalj po narudžbi je izradio dvije sportske plakete: *Internacionalni miting u Zagrebu*, 1923. (MG 2892-516) i *Nagrada plaketa H.A.Š.K.*, 1934. (MG 2892-518). Na realističan način reproducirao je karakteristične pokrete likova kontrastima svjetla i sjene.

Hinko Juhn specijalizirao se za izradu sportskih spomenica i nagradnih plaketa u maniri akademski izvedenih prizora, zaobljenih volumena: *Aeronautička izložba u Zagrebu*, 1931. (MG 2892-743), *H.Š.K. Concordia*, 1931. (MG 2892-745), *Prvi hrvatski moto-klub Zagreb*, 1932. (MG 2892-1820, **slika 13.**), *Pete balkanske igre*, 1934. (MG 2892-751) i *Zagrebačka streljačka družina*, 1935. (MG 2892-1766).

Slika 13.

Jedina medalja **Vojtjeha Braniša** *Nikola Faller*, 1937. (MG 2892-366) posjeduje sve vrednote intimne portretistike.

Viktor Bernfest suptilno izvodi lovačke medaljice *Ispitani čuvar lova* (MG 2892-521, **slika 14.**) i *Ispitani lovac* (MG 2892-522), 1937. Izradio je i sportsku plaketu *Smučar*, 1934. (MG 2892-519). Jednostrane plakete s portretnim bistama u profilu *Joseph Ramirus Marcone* (MG 2892-523) i *Joseph Masucci* (MG 2892-524) iz 1943. istih su kompozicijskih i reljefnih rješenja.

Slika 14.

Marin Studin radi plakete s isposničkim likom *Sv. Franje* (MG 2892-758) i *Starca*, 1913. (MG 2892-759), naglašene linearnosti u plitkom reljefu. Od sportskih medalja solidno realizira značku za *Drugi pokrajinski sokolski slet u Sarajevu*, 1934. (MG 2892-

1893) i dvostranu medalju *Jedriličarsko natjecanje u Ljubljani*, 1938. (MG 2892-1892), po već ustaljenu kompozicijskom obrascu.

Frano Kršinić radi za *Sokolski slet u Zagrebu*, 1934. (MG 2892-766, MG 2892-1905, MG 2892-1906 - **slika 15.**) dvije inačice medalje s rafiniranim i usuglašenim figurativnim motivima te značku (MG 2892-1918) za istu prigodu.

Slika 15.

Frane Cota autor je plakete *Kralj Tomislav*, 1925. (MG 2892-768), izvedene u vrlo jednostavnoj plošnoj stilizaciji. Mirno i ukočeno izveo je portretnu plaketu *Inž. Adolf Košak*, 1932. (MG 2892-770). U početku radi pod utjecajem secesije, a poslije ga privlači realizam.

Velik broj medalja, plaketa i znački gravirao je ili modelirao **Teodor Krivak** od 1932. do 1958. Gravirao je za tvrtke Grisbach i Knaus, poslije za IKOM. Gravira avers medalje Ive Kerdića *Autoportret*, 1941. (MG 2892-1733) prema umjetnikovu autoportretu iz 1932. i medalju *Dr. Mihovil Abramović*, 1950. (MG 2892-292). Medalja *Tito u Indiji i Burmi*, 1955. s Krivakovom je signaturom na aversu, a signaturom V. Štovičeka na reversu. Zanatskim umijećem i samostalno realizira brojne prigodnice za sportska, gospodarska, kulturna i ostala društvena događanja. Neke su od njih: *Osnivači šibenske vinarije*, 1932. (MG 2892-371), *Obljetnica Hrvatskog pjevačkog društva „Jablan“*, 1935. (MG 2892-373), *Kongres društva frizera u Zagrebu*, 1937. (MG 2892-376), *Druga filatelistička izložba Banovine Hrvatske*, 1939. (MG 2892-387), *Zagrebačko klizačko društvo*, 1939. (MG 2892-388), *XVI. nacionalni srednjoškolski tenis turnir u Zagrebu*, 1939. (MG 2892-393), i *Maršal Tito*, 1947. (MG 2892-401).

Franco Meneghello Dinčić, iako je bio kipar, izveo je znatni broj medaljerskih ostvarenja prema tradicionalnim medaljerskim zahtjevima. Autor je kovanog novca i raznih spomenica za kralja Aleksandra I. Radi dvostranu medalju *Streljački savez Jugoslavije*, 1955. (MG 2892-425).

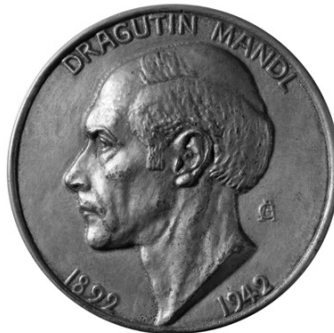
Antun Augustinčić unutar svog impozantnoga kiparskog rada izveo je nekoliko medaljerskih ostvarenja. Dobar je primjer svođenja spomeničke plastike na minijaturni format plaketa *Spomenik u Nišu*, 1937. (MG 2892-431). Medalja *Benko Horvat*, 1938. (MG 2892-435, **slika 16.**) pripada među najbolje medaljerske radove. Najviše je u svo-

jim sitnoplastičarskim radovima inaugurirao karakteristične prototipove za partizanska spomen-obilježja (*Maršalski znak*, MG 2892-446) i poslijeratnu obnovu (*Muškarac sa zastavom*, MG 2892-440).

Slika 16.

Miroslav Montani³⁴ radi dvije medalje s likom *Ive Kerdića* (MG 2892-627; MG 2892-1497) neposredno prije medaljereve smrti, u kojima se očituje duboka povezanost autora s već ispaćenim likom legendarnog umjetnika.

Slika 17.

Grga Antunac sklon je realističnim tradicijama prema kojima izvodi figuralne prizore na medaljama: *Zanatlijska izložba u Brčkom* (MG 2892-536), *Godišnjica oslobođenja Zagreba*, 1946. (MG 2892-544), *Za obnovu sela*, 1946. (MG 2892-547), *Kuglaški savez Jugoslavije*, 1961. (MG 2892-573). U istoj maniri rješava likovne prikaze na kovanicama *Jugoslavenskih dinara* (MG 2892-549; MG 2892-550). U Zbirci su brojne inačice medalje *III. jugoslavenska filatelistička izložba u Zagrebu*, 1956. godine (MG 2892-563; MG 2892-564). U portretnim spomenicama do izražaja dolazi oštro zapažanje

³⁴ M. Montani, Kerdić, 1958.

i realiziranje najkarakterističnijih crta modela: *Inž. Dragutin Mandl*, 1942. (MG 2892-538; MG 2892-539 – **slika 17.**), *Mirko Rački*, 1949. (MG 2892-551), *Josip Broz Tito*, 1950. (MG 2892-555), *Elza Rajković*, 1952. (MG 2892-559), *Elizabeta II. i vojvoda od Edinburgha*, 1953. (MG 2892-560), *Emanuel Vidović*, 1956. (MG 2892-561). Osim u bronci, radi i u nemetalima, u bjelokosti su izvedeni *Majka s djetetom* (MG 2892-541) i inačica portreta *inž. Dragutina Mandla* (MG 2892-540) iz 1942. godine. U drvu reže model za dvostranu plaketu *Mirko Rački*, 1949. (MG 2892-553).

Rudolf Ivanković surađuje s Grgom Antuncem u izvedbi medalja *Godišnjica oslobođenja Zagreba*, 1946. (MG 2892-774). Portreti *Profesora Ede Lovrića*, 1938. (MG 2892-771) i *Antuna Gustava Matoša* (MG 2892-772) odraz su umjetnikova realističnog izričaja.

Marijan Matijević radi portretnu medalju *Petar Sivjanović*, 1935. (MG 2892-573), s malim odmakom od simetrične uravnoteženosti realistično prikazana lika i natpisa uokolo. Fino iznijansiranih oblina lica i jednostrane su medalje *Prof. Đorđe Mrkbrad* (MG 2892-575), 1936. i *Marija Golenko* (MG 2892-1759).

Rudolf Švigel-Lesić prema klasičnim kanonima izvodi medalje *Kralj Aleksandar I.* (MG 2892-622 i *Mato Medvedović*, 1939. (MG 2892-624).

Andrija Krstulović autor je medalje *Druga jadranska izložba vina*, 1954. (MG 2892-625, MG 2892-626), s odmjerenim odnosom figuralnog prikaza i natpisa. **Velibor Mačukatin** kao Kerdićev đak sa zanimanjem se posvetio izradi medalja koje dokumentiraju slijed tradicije, u tehničkom i oblikovnom smislu. U mnogo inačica u Zbirci su zastupljene medalje i značke *Kongres žena u Parizu* (MG 2892-788), *Prvi fiskulturni slet Federativne Jugoslavije* (MG 2892-775), *Prvi kongres invalida Hrvatske* (MG 2892-787) i značke za godišnjice raznih divizija (npr. *Trideset druga divizija*, MG 2892-1899), nastalih neposredno poslije Drugoga svjetskog rata. Razvijenim osjećajem za volumen i cjelinu kompozicije modelira malu plastiku stiliziranih oblika.

Svitoslav Peruzzi (*Jadranska izložba u Splitu*, 1923., MG 2892-983), **Davorin Hotko** (*Geodetska izložba u Zagrebu*, 1935, MG 2892-842), **Dragutin Filipović** (*Jugoslavenska akademska nacionalna omladina u Ljubljani*, 1935., MG 2892-810), **Zoran Franjelić** (u više inačica: *Jugoslavenski sokolski slet*, 1929., MG 2892-1043), **Nikola Njirić** (*Deseta godišnjica oslobođenja Zagreba*, 1955., MG 2892-798) zastupljeni su u Zbirci Mandl samo sa po jednim radom.

Ivan Jeger – Kerdićev nasljednik

Ivan Jeger jedini je u ovoj skupini kipara koji je cijeli profesionalni vijek posvetio medaljerstvu. Prva medalja *Stari Majerić*, 1938., izvedena je pod utjecajem njegova profesora Ive Kerdića. Poslije stvara vlastiti zreli izričaj u portretnoj sitnoj plastici, kao što su medalje *Slavica Amilla* (MG 2892-596) i *Tomislav Krizman*, 1945. (MG 2892-599, **slika 18.**). Izvodi niz medalja, plaketa i značaka za kulturne i sportske manifestacije i ostale društvene događaje s figuralnim i simboličkim kompozicijama.³⁵

³⁵ T. Gareljić, Zaboravljeni medaljer Ivan Jeger, Zagreb, 2009.

Slika 18.

Medaljerke u Zbirci

Hermina Ferić³⁶ prve poduke o kiparstvu primila je od austrijskoga kipara Fernkorona. Nakon dolaska u Zagreb obnavlja svoju vještinu, surađujući s kiparem Frangešom-Mihanovićem, kada nastaju i njezini prvi medaljerski radovi. Radi plakete s realističnim portretima prijatelja, rodbine i znanaca: *Portret djevojčice*, 1909. (MG 2892-628); *Portret gđe Jakčin*, 1910. (MG 2892-629, **slika 19.**); *Portret gđe Mendnyansky dr Mendye*, 1911. (MG 2892-630) i *Portret starice s čipkastim rupcem*, 1912. (MG 2892-631). Oštrom opservacijom i dobrom modelacijom izvodi likove starijih žena.

Slika 19.

Mila Wod,³⁷ učenica Frangeša i Valdeca, radi dječje portretne plakete s meko modeliranim licem i linearno struktuiranom kosom i odjećom: *Bartol Zmajić*, 1916. (MG

³⁶ V. Zlamalik, *Medalja u Hrvatskoj*, Zagreb, 1964., str. 17.

V. Zlamalik, I. memorijal Ive Kerdića, Zagreb – Osijek, 1980., str. 68-69.

V. Mažuran-Subotić, *Hermina Ferić*, Peti memorijal Ive Kerdića, Osijek, 1993., str. 33-45.

³⁷ V. Zlamalik, *Medalja u Hrvatskoj*, Zagreb, 1964., str. 17.

V. Zlamalik, I. memorijal Ive Kerdića, Zagreb – Osijek, 1980., str. 75-76.

2892-633, **slika 20.**); *Koko i Seka*, 1949. (MG 2892-638). Radi i plaketu *Dr. Vlatko Maček* (MG 2892-632) te gipsani model figuralne kompozicije *Majka i dijete* (MG 2892-639). Autorica je svetačke medalje *Hrvatska sveta godina*, 1941. (MG 2892-634), izvedene i kao značka.

Slika 20.

Iva Simonović Despić,³⁸ uz Milu Wod, pripada prvim ženama upisanom na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu. Autorica je više medalja s portretima djevojčica i dječaka, glatkih lica i izražajnih reljefno strukturiranih detalja kose i odjeće: *Djevojčica*, 1916. (MG 2892-640); *Dječak*, 1918. (MG 2892-641, **slika 21.**). Radi i portretne prikaze starijih osoba: medalje *Dado Tkalčić* (MG 2892-645); *Starica* (MG 2892-647) i plaketu *Muškarac s krznenim ovratnikom* (MG 2892-646).

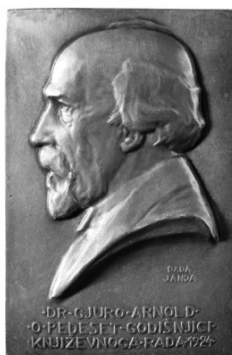

Slika 21.

O **Darinki Dadi Jandi** ima malo podataka. Bila je Frangešova učenica. U Zbirci sačuvana je samo jedna plaketa *Dr. Gjuro Arnold* iz 1925. (MG 2892-649, **slika 22.**) izvedena u više inačica, i čvrst je rad zrele autorice.

³⁸ V. Zlamalik, *Medalja u Hrvatskoj*, Zagreb, 1964., str. 17.

V. Zlamalik, *I. memorijal Ive Kerdića*, Zagreb – Osijek, 1980., str. 79-80.

Slika 22.

Dragutin Mandl kao medaljer

“Prigodice se amaterski bavi izradbom medalja i plaketa te njihovom obradom.” zapisano je u karticama³⁹ Dragutina Mandla. Izradio je dvije portretne plakete: *Linda Cerutti*, 1910. (MG 2892-755, MG 2892-756, **slika 23.**) i *Portret gospođe M.*, 1921. (MG 2892-757) s prikazom poprsja mladih žena u profilu, glatke površine lica i nemirne strukture kose i odjeće.

Slika 23.

Autor je *znakovlja Zagrebačkog električnog tramvaja* (MG 2892-1605, MG 2892-1856 – **slika 24.**; MG 2892-1606) u ovalnom kotaču s grbom grada Zagreba, lijevo i desno po raskriljeno krilo (krilni kotač) sa strijelom na desno. Po crtežu inž. Mandla značke je izvela zagrebačka tvrtka Griesbach i Knaus, poslije IKOM, u više inačica pedesetih godina 20. stoljeća.

³⁹ Vidi u tekstu pod: *Dokumentacija inž. Dragutina Mandla.*

Slika 24.

Arhaični ekspresionizam⁴⁰ Vanje Radauša

Vanja Radauš preoblikuje zadani krug medalje, u formalnom i sadržajnom smislu. Medaljerski radovi izvedeni su temperamentno, originalne interpretacije i izvornih oblikovnih sredstava. Namjerno reproducirajući oštećenja i nepravilnosti, dodaje djelu nova izražajna svojstva. Prvi je u hrvatsko medaljerstvo uveo nepravilni oblik i iznimno visoki reljef. Ne samo površina nego i dojmljiv oblik medalje asociraju na starinu i neprolaznost vrijednosti. Takva je medalja koju radi za *Hrvatsko numizmatičko društvo*, 1943. (MG 2892-447, MG 2892-448, **slika 25.**) i dvije medalje za Hrvatski filatelistički savez: *Treća izložba hrvatskog filatelističkog saveza*, 1943. (MG 2892-455, MG 2892-456, MG 2892-467, MG 2892-468) i *Peta godišnjica Hrvatskog filatelističkog saveza*, 1945. (MG 2892-472).

Slika 25.

Promjenom oblika povijesne medalje **Radauš utire put suvremenom hrvatskom medaljerstvu.**

⁴⁰ B. Mesinger; Traktat o medalji, Osijek, 1987., str. 4-44, 75.

Branimir Crlenjak živi i radi u Vukovaru, stoga je njegov opus medalja i plaketa pretežno vezan za taj grad i njegovo podneblje. Medaljerstvom se počinje baviti u vremenu polarizacije na *tradicionaliste* i *inovatore*, a Crlenjak se opredijelio za spomenice slobodne forme.⁴¹ U Zbirci su sačuvane njegove prve medalje *Treća izložba numizmatičara u Vukovaru*, 1957. (MG 2892-843, **slika 26.**) i *Deseta godišnjica Gradskog muzeja u Vukovaru*, 1958. (MG 2892-845) te dvostrana plaketa *Josipu Kozarcu o stogodišnjici rođenja*, 1958. (MG 2892-844).

Slika 26.

* * *

Odmak od pola stoljeća, i cjelovit uvid u Zbirku medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla, daje utemeljenost zaključivanju.

Inž. Dragutin Mandl višestruko je važan za povijest Zagreba i Hrvatske. S jedne strane prinosom javnom prometu u gradu, s druge strane strastvenom i pedantnom zao-kupljenošću specifičnom granom kiparske discipline. Jednaku minucioznost iskazivao je baveći se jednim i drugim područjem.

Zbirka je prikaz i presjek povijesti hrvatskoga medaljerstva. U Zbirci su zastupljeni radovi iz svih razdoblja, do 1959. Nedostaju samo najraniji radovi iz razdoblja renesanse. Zbirka kao cjelina ima iznimnu povijesnu i umjetničku vrijednost. U Zbirci su radovi koji pripadaju vrhunskim ostvarenjima hrvatskoga medaljerstva.

Moderna galerija prvi je put predstavila Zbirku inž. Dragutina Mandla u travnju 2009., u povodu 50-e godišnjice smrti inž. Dragutina Mandla (1892-1959).

Zbirka je gotovo u cjelini obrađena. Preostaje još osigurati prikladan smještaj predmeta i učiniti Zbirku stalno dostupnom stručnoj i široj javnosti. Time će obveza prema hrvatskom medaljerstvu i inž. Dragutinu Mandlu biti ispunjena.

⁴¹ V. Zlamalik, I. memorijal Ive Kerdića, Zagreb – Osijek, 1980.
B. Mesinger; Crlenjak medalje, Vukovar, 2003.

Domaći autori u Zbirci Mandl

GRGA ANTUNAC (Šibenik, 1906. – Zagreb, 1970.), kipar i medaljer u Zagrebu.

ANTUN AUGUSTINČIĆ (Klanjec, 1900. – Zagreb, 1979.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

VIKTOR BERNFEST (Garčin / Slavonski Brod, 1894. – Zagreb, 1978.), kipar i medaljer u Zagrebu.

M. BRAČUN, izradio više medalja i znački početkom polovice 20. st.

VOJTJEH BRANIŠ (Bzenec /Češka, 1893. – Zagreb, 1983.), kipar i medaljer u Zagrebu.

BRANE CRLENJAK (Vukovar, 1930.), medaljer, ilustrator, pedagog, likovni kritičar.

FRANE COTA (Knin, 1898. – Zagreb, 1951.), arhitekt i kipar, s medaljerskim radovima.

JOSIP ENGELSRATH, zlatar, djeluje u Zagrebu 90-ih godina 19. st.

HERMINA FERIĆ, rođ. pl. Kušević (Milano, 1844. – Mala Mlaka, 1923.), medaljerka, u Gliptoteci HAZU čuva se njezinih 30 sadrenih jednostranih plaketa.

DRAGUTIN FILIPOVIĆ (Glina, 1912. – Zagreb, 1943.), kipar, s medaljerskim radovima.

ROBERT FRANGEŠ-MIHANOVIĆ (Srijemska Mitrovica, 1872. – Zagreb, 1940.), kipar i medaljer.

ZORISLAV FRANJELIĆ, arhitekt u Zagrebu do 1946. Izradio medalju *Jugoslavenskog sokola*, 1929.

GRIESBACH i KNAUS, kovničari i graveri u Zagrebu; oko 1920. – 1946.

MARTIN DAVORIN HOTKO (Zagreb, 1890. – 1962.), kipar s medaljerskim radom.

RUDOLF HUDELKIN – medaljer u Zagrebu, dvadesetih godina 20. st.

RUDOLF IVANKOVIĆ (Zagreb, 1906. – 1964.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

IKOM – Industrijska kovnica Orešković Marko u Zagrebu. Kovnica je osnovana 1946. spajanjem kovnica Griesbach i Knaus, Zagreb, Teodor Krivak, Zagreb, i kovnice Sorlini iz Varaždina.

DARINKA DADA JANDA (Zagreb, 1907.), učenica R. Frangeša na ALU u Zagrebu, 1926.

IVAN JEGER (Milwaukie / SAD, 1911. – Zagreb, 1973.), medaljer i kipar u Zagrebu.

HINKO JUHN (Podgoreč / Našice, 1891. – Zagreb, 1940.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

IGNAT JUSTITZ (1896. – 1907.), graver u Zagrebu. Vlasnik Prve zagrebačke tvornice štambilja i rezbarstva, osnovane 1897.

FRANJO KARES (Brno, 1818. – Zagreb, 1889.), graver, zlatar i medaljer; vlasnik graverske radnje u Zagrebu, oko 1860.

IVO KERDIĆ (Svinjar / Davor, 1881. – Zagreb, 1953.), medaljer i kipar u Zagrebu.

TEODOR KRIVAK (Budimpešta, 1900. – Zagreb, 1980.), jedan od vodećih hrvatskih gravera i medaljera.

ANDRIJA KRSTULOVIĆ (Split, 1912. – 1997.).

FRANO KRŠINIĆ (Lumbarda / Korčula, 1897. – Zagreb, 1982.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

DRAGAN LAŠKARIN, medaljer amater u Karlovcu.

VELIBOR MAČUKATIN (Sumartin / o. Brač, 1919.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

DRAGUTIN MANDL (Zagreb, 1892. – 1959.), kolekcionar, medaljer amater i pisac priloga o medaljerstvu.

MARIJAN MATIJEVIĆ (Grubišno Polje, 1907. – Beč, 1971.), kipar, s medaljerskim radovima.

ANTE MATKOVIĆ (Dolac kod Travnika, 1897.), srednjoškolski profesor, kipar i medaljer u Mostaru.

FRANO MENEGHELLO DINČIĆ (Kotor, 1900. – Beograd, 1986.), medaljer i kipar u Beogradu. Izrađivao i kovanice – dinare za bivšu Jugoslaviju.

VLADIMIR MESIĆ, graver u Zagrebu, oko 1903.

IVAN MEŠTROVIĆ (Vrpolje, 1883. – South Bend / SAD, 1962.), kipar.

MIROSLAV MONTANI (Split, 1904. – Zagreb, 1973.), kipar, s medaljerskim radovima.

NIKOLA NJIRIĆ (Ljubač / Dubrovnik, 1921. – Mostar, 2001.), kipar, s medaljerskim radovima.

IVAN PALEKA, djelovao kao medaljer sredinom 20. stoljeća

SVITOSLAV PERUZZI (Lipe / Slovenija, 1881. – Split, 1936.), kipar i medaljer u Splitu, učenici M. Studin, F. Cota, J. Škarpa.

VANJA RADAUŠ (Vinkovci, 1906. – Zagreb, 1975.), kipar u Zagrebu, s medaljerskim radovima.

JOSIP RADKOVIĆ (Dugo Selo, 1859. – Zagreb, 1924.); graver i vlasnik graverskoga poduzeća u Zagrebu od 1881. do 1918., od 1910. sa sinom Mirkom.

IVA SIMONOVIC-DESPIĆ (Hrastovci / Petrinja, 1890. – Sarajevo, 1961.), medaljerka i kiparica u Zagrebu i Sarajevu.

FRANJO SORLINI (1874./75. – Varaždin, 1949.), graversko i medaljersko poduzeće u Varaždinu od 1896. do 1946. (sin Valter).

RUDOLF SPIEGLER (Zagreb, 1885. – 1980.), dio zbirke medalja i sadrenih modela u Muzeju grada Zagreba.

MARIN STUDIN (Kaštel Novi, 1895. – Split, 1960.), kipar u Splitu i Zagrebu, s medaljerskim radovima.

SVEČENSKI i LEVINGER, graverska radnja u Zagrebu, kraj 19. – poč. 20. st.

RUDOLF ŠVAGEL-LESIĆ (Županja, 1911. – Vodnjan, 1975.), kipar, s medaljerskim radovima (Bosanska Dubica).

JOZA TURKALJ (Irig / Srijem, 1890. – Zagreb, 1943.), kipar, s medaljerskim radovima.

RUDOLF VALDEC (Krapina, 1872. – Zagreb, 1929.), kipar i medaljer u Zagrebu.

V. PEĆINA-TURNOV, signatura na više sokolskih znački u Dalmaciji od 1924. do 1929.

MILA WOD (Budimpešta, 1888. – Zagreb, 1968.), medaljerka u Zagrebu.

Strani autori u Zbirci Mandl

ARKANZAS GESCH., kovnica u Beču, oko 1915., izrađuje prigodne plakete i značke vezane za Prvi svjetski rat.

ATELIER GURSCHNER, graverska radnja u Beču oko 1915.

R. BECHMANN, austrijski medaljer oko 1915.

A. BELADA, medaljer u Beču oko 1895.

LAJOS BERAN (1882. – 1943.), medaljer u Budimpešti.

JOSEPH BERNESE (1802. – 1849.), graver novca i medaljer u Beču i Karlsburgu.

W. BITTNER, medaljer u Beču, početak 20. st.

LOUIS BOTTEE (1852. – 1941.), kipar i medaljer u Parizu.

BREITHUT, austrijski medaljer, početak 20. st.

E. CANLILLAON, signatura na medalji *Internacionalne izložbe umjetnosti i obrta u Bruxellesu*, 1905.

DEMETRIO CANZANI, medaljer u Beču. Izradio medalju s likom *bana Josipa Jelačića*, 1849.

M. CARNIOL-FUIL, signature na medalji *Vojnih natjecanja u Rumunjskoj*, 1934.

JULES CLEMENNT CHAPLAIN (Mortangep – Orne – Pariz, 1909.), kipar i medaljer u Parizu.

JOHANN CHRISTLBAUER, graver u Beču. Izradio veći broj naših medalja od 1895.

S. DEMETER, graverska radnja u Novom Sadu. Izrađivao medalje od 1928. do 1958.

A. DEVREESE, autor medalje *Internacionalnoga kongresa u Bruxellesu* 1935. godine, dodijeljene Ivi Vraniću.

LOJZE DOLINAR (Ljubljana, 1893. – Ičići, 1970.), kipar i medaljer u Ljubljani i Beogradu.

STANE DREMELJ (Vrhnika / Slovenija, 1906.), kipar i medaljer u Ljubljani.

E. DUPUIS DEL., signatura na medalji *Internacionalne izložbe umjetnosti i obrta u Bruxellesu*, 1905.

ANTONIO FABRIS, talijanski medaljer (Italija / Udine, 1792. –1865.). Izradio medalju *Marko Polo*, 1857.

HUGUENIN FRÉRES, poduzeće u La Loclu / Švicarska, za izradu satova, nakita, medalja i plaketa; osnovano 1845. Izradili velik broj naših sportskih i društvenih medalja.

BECK O. FVLOP, autor medalje *Milenijske izložbe u Budimpešti* 1896. Brojne takve medalje s iskovanim imenima podijeljene su mnogim našim ustanovama i pojedincima.

MIŠA GOLDŠTAJN (poginuo 1942. u Beogradu), graver i vlasnik pečatorezarske i graverske radnje u Beogradu, osnovane 1902.

GIOVANNI MARTIN HAMERANI (Rim, 1646. – 1705.), medaljer papskoga dvora.

A. HARTIG, austrijski medaljer oko 1905.

HAVAS, gravirao više prigodnih plaketa i znački u Srbiji, od 1936. do 1958.

GEORG HERRMANN, medaljer u Beču oko 1915.

F. L. HUSVÉTH (Sombor, 1894.), slikar i kipar u Somboru.

HEINRICH JAUNER (Beč, 1833. – 1912.), medaljer i vlasnik poduzeća u Beču.

J. P. B., signatura na više srpskih medalja oko 1900.

LUDVIG KAN, graver u Beogradu, vlasnik graverske i pečatorezarske radnje osnovane 1883.

H. KAUTSCH, njemački medaljer, izradio plaketu *Bosne i Hercegovine na svjetskoj izložbi u Parizu*, 1900.

KOVNICA A. D. u Beogradu, osnovana 1929., djelovala do 1938.

K. B., signatura na slovenskoj medalji.

KÖRMENDI, mađarski medaljer, izradio medalju *Khuen Hedervary*, 1912.

W. F. KUNZ Z'CH., signature na medalji *Lavoslava Ružičke*, 1939.

KONRAD LANGE (Ulm, 1806. – Perchtoldsdorf, 1856.), graver novca i medaljer u Beču.

FRIEDRICH LEISEK (Beč, 1839. – 1914.), medaljer u Beču. Izradio medalju *Gospodarsko-šumarske izložbe u Osijeku*, 1889.

PAVAO LONCIARES, Napolitanac, graver novca i medalja u Dubrovniku oko 1707.

MASSONNET E'DIT, signatura na medalji *Internacionalne izložbe umjetnosti i obrta u Bruxellesu*, 1905.

MANETTI, talijanski medaljer, prva polovica 20. st.

- RUDOLF MARSCHALL (Beč, 1872.), medaljer u Beču.
- B. MONTI, talijanski medaljer oko 1940.
- J. R. NEUBERGER, medaljer i vlasnik poduzeća u Beču, oko 1893.
- FRANZ XAVER PAWLIK, medaljer u Beču, 1865. – 1906.
- BORIS PENGGOV, slovenski medaljer, oko 1950.
- G. PIC., signature na medalji *Koturaškog kluba Bjelovar*, 1930.
- JOHANN BAPTIST PICHL (Prag, 1850. – 1923.), medaljer u Pragu.
- RUDOLF (RICHARD) PLACHT, medaljer i kipar u Beču, početak 20. st.
- L. PRAMER (Oberkratzau u Češkoj, 1880.), graver u Beču. Izradio medalju za *Vatrogasno društvo u Semeljcima*, 1922.
- JOSEF PRINZ (Beč, 1876.), medaljer u Beču. Izradio plaketu *Povodom rođendana don Frane Bulića*, 1921.
- THOMAS RABAUSCH (1800. – 1851.), graver novca i medalja u Augsburgu.
- CARL RADNITZKY (Beč, 1818. – 1901.), medaljer i kipar u Beču.
- S. RAJKOVIĆ, graver u Srbiji, oko 1935.
- F. RASVMNY, signature na medalji *Francuskog paviljona na Zagrebačkom zboru*, 1937.
- PAUL ROGER-BLOCHE (Pariz, 1865.), francuski kipar.
- P. SAIN, signatura na medalji *Zanatlijsko-industrijske izložbe u Sarajevu*, 1924.
- CH. SAMUEL, signatura na plaketi *Pedesetgodišnjice međunarodnog udruženja za literaturu i umjetnost*, 1928.
- HANS SCHÄFER (Sterberg, Mähren, 1874.), medaljer i graver u Beču i Chicagu.
- ANTON SCHRAFF (Beč, 1845. – 1903.) , medaljer i graver u Beču.
- STEFAN SCHWARTZ (Neutra, 1851. – Raabs a.d. Taya, 1924.), medaljer i graver u Beču. Izradio medalju za *Milenijsku izložbu u Budimpešti* 1885. i kovanice / dinare za srpskoga kralja Petra I.
- HANS SCHWATHE (Strachovicky / Češka, 1870. – Beč, 1950.), medaljer u Beču. Izradio medalju *Arhiepiskopa vrhbosanskoga dr. Ivana Šarića*, 1932.
- WENZEL SEIDAN, medaljer iz Praga (1817. – 1870.), u Beču od 1848., izradio veći broj naših društvenih spomenica i medalja istaknutih ličnosti od 1849. do 1872.
- ANTON SEVER (Šenčur / Kranj, 1886. – Ljubljana, 1965.), medaljer i kipar u Ljubljani.
- K. SPIKA, graver u Beču. Izradio plakete za *Kinološki savez Jugoslavije*, 1929.
- OTOKAR ŠPANIEL (Jaromeř, 1881. – Prag, 1955.), medaljer u Pragu, učitelj V. Štovičeka.
- VLADIMIR ŠTOVIČEK (Boštanje / Sevnica, 1896. – Brežice, 1989.), slovenski medaljer. Portretira veći broj poznatih ličnosti iz Hrvatske; povezanost sa Zagrebom i zagrebačkim medaljerima.

T. B., signature na medalji *Kralja Petra I*, 1904.

JOSEF TAUTENHAYN ml., kipar i medaljer u Beču (1868. – 1962.), izradio je neke hrvatske medalje.

OSCAR THIEDE (Beč, 1879.), kipar i medaljer u Beču.

H. ULBRICHTS, medaljer u Beču oko 1904.

U. M., signature na znački *B.H. I. pukovnija*, oko 1917.

WILDBURGER, signature na medalji *Švicarca Arnolda Riklija, osnivača zračnog lječilišta u Bledu*, 1904.

AUGUST ZACH, medaljer u Beču. Izradio plaketu *Streljačkog društva u Pančevu*, 1909.

FRANJO ZAJEC, graver u Ljubljani, oko 1905. – 1908., vlasnik graverske radnje.

Bibliografija (izbor)

Adamec, A. Hrvatsko kiparstvo na prijelazu stoljeća. Zagreb, 1999.

Adamec, A. *Rudolf Valdec*. Zagreb, 2001.

Adamec, A. Kiparstvo Hrvatskog proljetnog salona i Lada. Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. Zagreb, 2001.

Alujević, D. *Viktor Samuel Bernfest*. Muzej Brodskog Posavlja, Slavonski Brod, 2008.

Bežanić, B. Povodom 100. obljetnice Zagrebačkog tramvaja. ZET, Zagreb, 1991.

Gamulin, G. Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća. Zagreb, 1999.

Gareljić, T. Zaboravljeni medaljer Ivan Jeger. Moderna galerija, Zagreb, 2009.

Gareljić, T. Zbirka medalja i plaketa inž. Dragutina Mandla. Moderna galerija, Zagreb, 2009.

Gareljić, T. Dvije portretne plakete medaljera Ivana Jegera prema grafičkim predlošcima starih majstora. Grafika, 19./2009., str. 11-13.

Göricke-Lukić, H. Medalje i plakete iz zbirke Muzeja Slavonije Osijek. Osijek, 1993.

Jugoslovenska skulptura 1870-1950. Muzej savremene umetnosti, Beograd, 1975.

Mandl, D. Gravski rad Josipa Radkovića. Numizmatičke vijesti, 8.-9./1957., str. 15-18.

Mandl, D. Opet o Josipu Radkoviću. Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 36.

Mandl, D. Valdec kao medaljer. Numizmatičke vijesti, 10./1957., str. 27-32.

Mandl, D. Oznake na austrijskim medaljama od kositra 17. i 18. stoljeća. Numizmatika, 5./1953., str. 113.

Mažuran-Subotić, V. *Hermine Ferić*. Peti memorijal Ive Kerdića. Osijek, 1993., str. 33-45.

Mažuran-Subotić, V. Nepoznato u poznatom. Kerdić, Matijević, Bernfest. Gliptoteka HAZU, Zagreb, 2007.

Memorijali Ive Kerdića. Osijek, 1987., 1993., 1998., 2001., 2004., 2007.

Mesinger, B. Medaljer Damir Mataušić. Varaždin – Zagreb, 1998.

Mesinger, B. *Crlenjak*. Medalje. Gradski muzej Vukovar, Vukovar 2003.

Mesinger, B. Traktat o medalji. Treći memorijal Ive Kerdića, Osijek, 1987., str. 7-82.

Mesinger, B. Medaljer Vanja Radauš. Peti memorijal Ive Kerdića, Osijek, 1993., str. 5-28.

Mirnik, I. Medalja u Hrvatskoj. Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 1981.

Mirnik, I. Zagrebački novac i medalje. Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 1981.

Mirnik, I. Radovi Valdeca, Frangeš-Mihanovića i Kerdića u Numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu. Peristil, 31./1988., str. 267-275.

Mirnik, I. Stanje proučavanja umjetnosti medalje u Hrvatskoj, Zbornik I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti. Zagreb, 2001.

Mirnik, I. *Ivo Kerdić*. Medalje i plakete iz fundusa Arheološkog muzeja u Zagrebu. Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 2004.

Mirnik, I. Zbirka medalja Berislava Kopača. Zagreb, 2005.

Montani, M. *Kerdić*. HAZU, Zagreb, 1959.

Od zanosa do identiteta. Prvi profesori i prvi učenici Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. ALU, Zagreb, 2008.

Roje-Depolo, L., Mažuran-Subotić, V. Ivo Kerdić. Retrospektivna izložba. Gliptoteka HAZU, Zagreb, 1993.

Šimat Banov, I. *Robert Frangeš-Mihanović*. Retrospektiva. Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2007.

Todorović, N. Jugoslovenske i inostrane medalje. Beograd, 1964.

Vujčić, D. Medalje, plakete i crteži Antuna Augustinčića. Galerija Antuna Augustinčića, Klanjec, 2007.

Zlamalik, V. Medalja u Hrvatskoj. Zagreb, 1964.

Zlamalik, V. Memorijal Ive Kerdića. Osijek – Zagreb, 1980.

Zmajić, B. Nekrolog Dragutinu Mandlu. Numizmatičke vijesti, 13./1959., str. 31.

IZVORI

Arhiv za likovne umjetnosti HAZU, Zagreb.

Hrvatsko numizmatičko društvo, Zagreb.

Inventarne knjige inž. Dragutina Mandla, Moderna galerija, Zagreb.